

ग्रामीण विकास
पेपर क्रमांक आठ
ग्रामीण विकासातील ज्वलंत समस्या
सत्र - पाच

Subject Code: UARD- 505

अभ्यासक्रमाचे उद्देश-

१. ग्रामीण विकासाची सद्यस्थिती व विकास प्रक्रियेमध्ये ग्रामीण भागाकडे झालेले दुर्लक्ष यांचा विद्यार्थ्यांना परिचय करून देणे.
२. सहकारी क्षेत्राची संकल्पना, प्रकार व अवनतीच्या कारणांचा अभ्यास करणे.
३. भूसंपादनाचे परिणाम आणि लोकचळवळी याची विद्यार्थ्यांना माहिती करून देणे.
४. जलप्रदूषण व भूप्रदूषण यांचा सखोल अभ्यास करणे.
५. दारिद्र्याची संकल्पना, कारणे, परिणाम व उपाययोजना समजून घेणे.
६. नवीन आर्थिक धोरणाची संकल्पना व त्या धोरणाचे ग्रामीण विकासावरील परिणाम अभ्यासणे.

घटक- १) ग्रामीण-शहरी प्रादेशिक असमतोल

१. पंचवार्षिक योजना आणि ग्रामीण विकास.
२. विकास प्रक्रियेत ग्रामीण भागाकडे झालेले दुर्लक्ष
३. ग्रामीण विकासाची सद्य स्थिती

घटक- २) सहकारी क्षेत्र

१. सहकारी क्षेत्राची संकल्पना आणि महत्व.
२. सहकारी संस्थांचे प्रकार.
३. सहकारी क्षेत्राच्या अवनतीची कारणे आणि उपाययोजना.

घटक- ३) शेतजमिनीची घट

१. संरचनात्मक सोयीसुविधासाठी, घरबांधणी प्रकल्प आणि विशेष आर्थिक क्षेत्रासाठी जमिनीचे भूसंपादन.
२. भूसंपादनाचा ग्रामीण भागावर होणारे परिणाम.
३. प्रकल्पग्रस्त लोकांच्या हक्कासाठी लोकचळवळी.

घटक- ४) जल प्रदूषण

१. जलप्रदूषण : संकल्पना आणि कारणे
२. जलप्रदूषणाचे परिणाम
३. जलप्रदूषण नियंत्रणासाठी उपाययोजना

Note – 1. Semester No V will carry 100 marks Question Paper

2. Duration of the Paper will be 3 hours